

J. S. Welhaven: Modern Greek folk poetry, classicism, idyll

The nine Norwegian translations of Modern Greek folk poetry published by Johan Sebastian Welhaven in 1832 are to be understood in the light of the contemporary philhellenic movement in Europe; as influenced by Herder's writings on folk culture; and in part as an excursus of Welhaven's general classicism. The source texts of the translations are here identified in contemporary German editions of Greek folk poetry (Wilhelm Müller, Theodor Kind). One of the poems is not an authentic folk song but a pastiche in Hellenistic style, possibly composed by Theodor Kind. Welhaven's classicism is thoroughly influenced by Winckelmann. The poem "Formosa" in his last collection should be read as a Winckelmannian classicist program rather than a love poem. Influence from Hellenistic idyllic poetry can be traced in the suite "Foraarsdigte" (1839), in the poems "Alfeland" and "Freys Elskov" (1848), and in Welhaven's translation of the Hellenistic pastiche among the Greek folk poems.

"Alfeland" (poem), classicism, folk poetry, "Foraarsdigte" (poem), "Formosa" (poem), "Freys Elskov" (poem), Herder, Modern Greek poetry, philhellenism, romanticism, Johan Sebastian Welhaven, Winckelmann

J. S. Welhaven: nygresk folkepoesi, klassisisme, idyll

De ni gjendiktingene av nygreske folkedikt som Johan Sebastian Welhaven utgav i 1832 må ses dels i lyset av den samtidige filhelleniske bevegelse i Europa, dels som influert av Herders teorier om folkekultur, men og som et sidespor fra Welhavens generelle klassisisme. Kildetekstene til gjendiktingene blir her identifisert i samtidige tyske utgaver av nygresk folkepoesi (Wilhelm Müller, Theodor Kind). Et av diktene er ikke en autentisk folkesang, men en pastisj i hellenistisk stil, muligens komponert av Theodor Kind. Welhavens klassisisme er sterkt påvirket av Winckelmann. Diktet "Formosa" i den siste diktsamlingen må leses som en winckelmannsk-klassisistisk programerklæring mer enn et kjærlighetsdikt. Påvirkning fra hellenistisk idylldiktning kan spores i diktsuiten "Foraarsdigte" (1839), i diktene "Alfeland" og "Freys Elskov" (1848), og i Welhavens gjendiktning av den hellenistiske pastisjen blant de greske folkediktene.

"Alfeland" (dikt), filhellenisme, folkediktning, "Foraarsdigte" (dikt), "Formosa" (dikt), "Freys Elskov" (dikt), Herder, klassisisme, nygresk poesi, romantikk, Johan Sebastian Welhaven, Winckelmann

J. S. Welhaven: nygrekisk folkpoesi, klassicism, idyll

Johan Sebastian Welhavens omdiktningar av nygrekisk folkpoesi (Welhaven 1832d) har inte behandlats i sekundärlitteraturen, utöver Ingard Hauges kommentar i *Samlede Verker* där de återutgavs för första gången.¹ Welhaven publicerade samtidigt med dikterna en artikel om ämnet, ”Nygrækernes Folkepoesi” (Welhaven 1832c), föregivet ”efter Fauriel: *Chants populaires de la Grèce moderne*” (Welhaven 1832c: 110). Artikeln har inte återutgivits hos Hauge men sammanfattas i hans kommentar. Förutom att identifiera källtexterna till översättningarna, vilket inte har skett hos Welhaven eller Hauge, och placera dem och artikeln i sin litteraturhistoriska kontext, ska jag här relatera dem till en mer känd aspekt på Welhavens diktning, nämligen den klassicistiska.²

Welhavens intresse för folkdiktning av detta slag kan inte direkt relateras till klassicism, trots att det rör sig om grekisk dikt. För det första är källtexterna inte antika, utan modern, nygrekisk poesi, som före 1820-talet knappast hade ägnats en tanke i Västeuropa. För det andra rör det sig inte om verk av bildade skaldar, som själva faller tillbaka på det klassiska arvet, utan folkdikter, sånger utan känd upphovsman och i stort sett utan någon föreställning om det hedniskt antika Grekland, men helt och hållet förankrade i det närvarande och den kristna traditionen. Det visar sig dock att Welhavens klassicism, närmare bestämt hans förkärlek för den [313|314] hellenistiska idylldiktningen och dess rokokoklassicistiska efterföljare, har spelat en roll i valet och översättningen av en av dikterna. Efter avsnittet om folkdikterna ska därför Welhavens allmänna klassicism avhandlas, i anslutning till detta även dikten i fråga och Welhavens översättning av den.

Dikterna är nio till antalet och refereras efter den numrering de har fått hos Hauge. Sex är så kallade ”kleftiska sånger”, mer eller mindre samtida dikter eller visor som handlar om klefterna (”tjuvar”), stråtrövande motståndsmän mot det osmansk-turkiska herravälde Grekland var underkastat fram till 1829–30. Klefterna spelade en viktig roll i grekernas organiserade motstånd under befrielsekriget 1821–1830.

Tre av dikterna hade nio år tidigare fritt översatts av Goethe i hans tidskrift *Ueber Kunst und Alterthum* (Goethe 1823). Goethe översatte där sammanlagt sex nygrekiska folkdikter, av vilka nr. V, VI, II motsvarar Welhavens nr. 3, 5, 6.³ Det är oklart om Welhaven har sett Goethes översättningar, men han bör ha känt till dem då Wilhelm Müller, hans källa för fem av översättningarna, omtalar dem. Welhaven har nämligen inte, som han förespeglar, använt Fauriels franska originalutgåva av *Chants populaires de la Grèce moderne* (Fauriel 1824–

1825), utan som huvudkälla för fem av sina översättningar och för artikeln Wilhelm Müllers reviderade tyska översättning av Fauriel (Müller *et al.* 1825). Han har därtill översatt fyra av dikterna ur Theodor Kinds utgåva av nygrekisk folkpoesi (Kind 1827). Detta kan visas av att Welhaven följer Kinds och Müllers tyska översättningar ganska nära; genom att Welhavens dikttitlar motsvarar de titlar dikterna har i dessa utgåvor; samt genom vissa skillnader i Müllers reviderade edition av dikterna gentemot Fauriels originalutgåva.⁴

Dikternas publicerade källor anges här med referens både till de utgåvor Welhaven har använt och till den ännu ”mest vetenskapliga” (Beaton 2004: 10) kritiska standardutgåvan av nygrekisk folkpoesi, Passows *Popularia carmina Græciæ recentioris* (Passow 1860).

1. Den arkadiske Hyrdes Sang

Welhavens källa är Kind 1827: 48–49, där dikten saknar grekisk titel men på tyska får heta ”Arkadisches Hirtenlied”. Den heter hos Passow ”främlingen” (ὁ ξένος), vilket är mer passande, då det handlar om en man som lämnar sitt hemland, dvs. Grekland, för att finna besvikelser i utlandet. Passow nr. CCCXXI Ὁ ξένος, ”främlingen” (Passow 1860: 238–39).

2. Klephtens sidste Afsked

Welhavens källa är Müller *et al.* 1825: I 18–19 (jfr. Fauriel 1824–1825: I 49–50). Titeln har Welhaven översatt från grekiskan hos Müller: Τελευταῖος ἀποχαιρετισμὸς τοῦ κλέφτου; Müllers tyska titel är ”Des Räubers Abschied”. Passow nr. CLII Ἀποχαιρετισμὸς τοῦ κλέφτου, ”klephtens avsked” (Passow 1860: 118).

3. Dimos' Grav

Welhavens källa är Müller *et al.* 1825: I 20–21 (jfr. Fauriel 1825–1826: I 56–57), Ὁ τάφος τοῦ Δήμου / ”Das Grab des Dimos”. Denna dikt hör till dem Goethe har översatt: nr. V, Goethe 1823: 61–62. Passow nr. CV Ὁ Δῆμος, ”Dimos” (Passow 1860: 85).

4. Tsavelæna

Welhavens källa är Müller *et al.* 1825: I 98–99, Τῆς Τσαβελάνας / ”Tsavellina”. Tsavelæna eller rättare Tzavelena betyder Tzavelas hustru och syftar till Moscho Tzavela (1760–1803), maka till Lambros Tzavelas (1745–1795) och mor till Fotos (1770–1809), hjältar i de suliotiska uppror mot den osmanske sultanens ståthållare, Ali Pascha, som föregick det egentliga frihetskriget. Sonsonen Kitsos (1800–1855) blev hjälte i frihetskriget och

sedermera grekisk premiärminister. Passow nr. CCVIII Ἡ Τσαβέλαινα, ”Tsavelæna” (Passow 1860: 154).

[314|315]

5. Olympos

Welhavens källa är Müller *et al.* 1825: I 14–15 (jfr. Fauriel 1824–1825: I 37–38), Τοῦ Ὀλύμπου / ”Olympos”. Denna dikt hör till dem Goethe har översatt (nr. VI, Goethe 1823: 63–64). Müllers kommentar refererar till översättaren ”in dem Götischen Journal” trots att han nog vet att det är Goethe själv.⁵ Passow nr. CXXXI Ὁ Ὀλυμπος, ”Olympos” (Passow 1860: 103).

6. Iannis, Stathas’ Søn

Welhavens källa är Müller *et al.* 1825: I 6–7 (jfr. Fauriel 1824–1825: I 14–15), Τοῦ Ἰάννη τοῦ Σταθαῦ / ”Johannes, Stathas Sohn”. Denna dikt hör till dem Goethe översatt (nr. II, Goethe 1823: 55–56), och även här refererar Müllers kommentar syrligt till ”Der Uebersetzer in dem Götischen Journal” (Müller 1825: I 74). Iannis Stathas (1758–1812) var armatol (se Hauge) och ledare för ”de svarta skeppen”, en piratflotta som enligt legenden var de första som hissade den nuvarande grekiska flaggan. Passow nr. XIV Ὁ Γιάννης Σταθάς, ”Ianis Stathas” (Passow 1860: 14–15).

7. Markos Bosaris’ Død

Welhavens källa är Kind 1827: 24–29, Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Βώσαρη / ”Auf den Tod des Markos Bosaris”. Markos Bosaris, eller rättare Botsaris (1788–1823), var hjälte i de suliotiska upproren (se till nr. 4) och i frihetskriget. Hans bror Kostas (v. 24) överlevde kriget och blev senator i det grekiska parlamentet. Flera av namnen i dikten är i övrigt okända, men ”Skondras” är den albanske paschan, här benämnd efter residensstaden Skodra (Shkodër). Passow nr. CCLI Μάρκος Μπότσαρης, ”Markos Botsaris” (Passow 1860: 186–87).

8. Vaaren

Welhavens källa är Kind 1827: 38–39, Εἰς ἔαρ / ”Auf den Frühling”. Denna dikt finns inte i Fauriel 1824–1825 eller Müller *et al.* 1825 och tas inte heller med i Passows stora utgåva av nygrekisk folkpoesi, på goda grunder. Dikten behandlas i närmare detalj i slutet av artikeln.

9. Smyrnæisk Elegi

Welhavens källa är Kind 1827: 54–55, ”Smyrnische Liebesklage” (utan gr. titel). Passow nr. DCXI Τραγουδάκι, ”liten sång” (Passow 1860: 453).

De flesta av dikterna äger den charm romantikerna tjusades av i folkdiktningen, det direkta, naiva tilltalet, den enkla och kraftfulla kompositionen och de konkreta detaljernas livaktighet. De grekiska motståndsmännen och klefterna är råbarkade men ridderliga karaktärer tecknade mot en bakgrund av osentimentaliserad natur och agrar bygd. Döden är ständigt närvarande, framförallt som prov på motståndsmännens mod: dikt 2, 3 och 7 är exempel på mäns fattning inför en nära förestående död, i två fall av våld, i ett av ålderdom; 4, 5, 6 beskriver mäns och kvinnors mod och framgångar i strid, i ett fall efter mannens död. Se vidare Beaton 2004: 102–111, Politis 1973: 91–93 om de grekiska kleftiska sångerna.

Det finns politiska orsaker till det nyväckta intresset för grekisk folkdiktning vid denna tid. Grekerna bedrev befrielsekrig mot det osmanska imperiet 1821–1830, och en sympatirörelse som även fick litterära uttryck, den så kallade filhellenismen, ”Greklandsvänskapen”, gjorde sig under tiden gällande i Europa. Filhellenismen genererade en genre av dikt och skådespel med idealiserande skildringar av grekerna och skräckbilder av deras situation under turkarna.⁶ I Norge finner vi enstaka uttryck för denna tendens hos Henrik Wergeland, bland annat i en fri översättning av en patriotisk kampdikt av den grekiske poeten Rigas Feraios (Wergeland 1827), dräpt av sultanens soldater 1798, där grekernas kamp ges en typisk wergelandsk vänsterpolitisk vinkling (”Frihed!”), liksom i några vändningar i dikten ”Napoleon” i Wergelands [315|316] första diktsamling (Wergeland 1829). Norge kommer även i beröring med filhellenismen i samband med det växande intresset för Lord Byron vid samma tid:⁷ Byron reste till Grekland som frivillig i kriget, men blev sjuk och dog av feber 1824 innan han kommit i strid. I Sverige fick filhellenismen genomslag i det litterära etablissemang från åtminstone mitten av 1820-talet, dock inte bland de främsta romantiska författarna, åtminstone inte innan den politiska frågan hade avgjorts till grekernas fördel.⁸ Den politiska vinklingen var där den motsatta i förhållande till Henrik Wergelands vänsterrepublikanism: betoningen lades på kamp för kristendomen och korståg mot islam hos författare som ”Euphrosyne” (Nyberg 1823), Nicander (1822, 1825a, 1825b, 1826, 1830), Bernhard von Beskow (1826, 1827) och Per Adam Wallmark, som med dramat *Sulioterna* (Wallmark 1826) åstadkom det mest ambitiösa litterära verket i genren. Se särskilt Henrikson 2008 om de högerpolitiska tendenserna i den svenska filhellenismen och även om Atterboms engagemang *a posteriori*.

I kontrast till både Wergelands och svensketablissemangets filhelleniska engagemang förefaller Welhavens intresse för nygrekerna ha varit så gott som apolitiskt. Men det är alltså inte heller i sig klassicistiskt. Det bör istället, som redan antytts, relateras till en gentemot klassicismen motsatt tendens i samtidens litteratur, nämligen romantikens nationella folklighetsvurm. En sådan tendens har identifierats av kritiker som ett element i Welhavens egen diktning; Sigmund Skard talar lyriskt om ”ein djupt nasjonal tradisjon, som finst att i folkediktinga, i Petter Dass’ homeriske einfelde, i Holbergs ’sunde og lyse Forstandighed’ og ’træffende Maadehold’ og i litteraturstriden åt Selskabsmennene, – den Welhaven sjølv førde vidare overfor Wergeland” (Skard 1938: 47). Såväl Skard som andra kritiker har tenderat att se folkromantiken som det positiva elementet i Welhavens egen diktning, klassicismen däremot som mindre värdefull (se vidare under rubriken *Welhavens klassicism* nedan).

I föreliggande fall handlar det inte om norsk eller ens nordisk folkkultur, utan grekisk, ett gott exempel på att nationalromantiken inte var så snävt nationell som det ibland antas. National- och folkromantikens portalgestalt, Johann Gottfried Herder, hade ju också lyft fram och publicerat översättningar av flera olika länders folkdikning (Herder 1778–1779, 1807). Welhavens herderska influenser kommer tydligt fram i den motivering för valet att behandla folkdikningen som ges i början av den artikel som ledsagande dikterna i *Vidar* (Welhaven 1832c: 107):⁹

Nygrækerne have, som alle andre europæiske Folkeslag, to Arter af Poesi, een aldeles original og wilkaarlig, populær baade med Hensyn til Materie og Form, traditionel og uskreven; en anden, der er skreven, og er Gjenstand for Studium, Kunst eller Efterligning. For den, der især søger elegante og efter alle Kunstens regler afpassede Arbejder, maa denne sidste naturligviis være af mest Værd, men ønsker man en i Ordets egentlige Forstand populair Poesi, der aldeles udtrykker Nationalcharacteren, der forstaaes og føles med Lyst af hele Nationen, fordi den er dens egen, der ikke lever et Skinliv i Bøger, men hos Folket selv, da maa man studere hiin førstomtalte. En fuldstændig Samling af saadanne Sange vilde paa eengang afgive det nuværende Grækenlands sandfærdigste Historie, og det troeste Maleri af Indbyggernes Sæder.

Denna passage verkar inte vara hämtad ur Fauriel eller Müller; jfr. Müller *et al.* 1825: I lxi–lxvii. I den sista meningen uppvisar Welhavens uteslutande kulturhistoriska fokus också en slående kontrast till den politiska filhellenismen hos Welhavens källa (Müller *et al.* 1825: I lxvii): ”Eine vollständige Sammlung aller Räuberlieder ... würde eine *Ilias* des neuen Griechenlands seyn.” De känslösamma utbrott av filhellenism som Müller¹⁰ ger uttryck för

*) Det er interessant, hermed at sammenligne en hos de danske Kæmpeviser temmelig almindelig Versform, f. Ex. den som findes i Axel Thordsens Vise, thi naar man i denne læser 2 og 2 Linjer sammen, faaer man aldeles det samme Tonefald, som i de græske Sange.

Här bryter möjligen Welhavens klassicistiska instinkter igenom det folkromantiska ytskiktet, då han relaterar det nygrekiska versmåttet till den antika diktningen. Det finns ytterligare ett exempel på en tendens att klassicera i fråga om omdiktningarna. En av dikterna Welhaven har valt ut för översättning, nr. 8 ”Vaaren”, är nämligen inte en nygrekisk folkdikt utan en pastisch skriven i antik hellenistisk stil, med vokabulär hämtad till största delen från antik grekiska. Denna dikt ska behandlas i närmare detalj längre fram i anslutning till de anmärkningar om Welhavens klassicism som följer.

Welhavens klassicism

Welhavens klassicism har behandlats tidigare i sekundärlitteraturen, men sällan med någon sympati. Berg 1987: 11–13 ger en översikt över kritiska och litteraturhistoriska omdömen i frågan, från vilken följande kan anföras: ”antikkbiletet hans er lite spennande” (Skard 1982: 208); ”blodlaus og litt turr idealisme ... i den antikiserande diktninga er den gjennomgåande” (Skard 1938: 48); ”kampen gjelder ... den faste form som er et vern mot truselen fra det tilfeldige, skjønnhetsidealet som er hans personlighets indre garanti. Men stort lenger går antikkens innflytelse ikke” (Andersen-Næss 1959: 89–90). Mest utförligt har sistnämnde Andersen-Næss tagit sig an klassicismen i sin Welhavenmonografi, tredje underavdelningen av kapitlet ”Den intellektuelle [317|318] livsholdning” (Andersen-Næss 1959: 81–92). Welhavens lärare Lyder Sagen tillskrivs där ett stort, till största delen negativt inflytande.¹³

Welhaven själv gör tidigt reda för de grundförutsättningar och avsikter han företräder beträffande konsten i allmänhet:

...hermed er allerede Formens Betydning i Kunsten given, saalænge man ikke kan nægte, at Kunstens Skjelnemærke fra Videnskab bestaaer i *Fremstillingen*. Videnskab vil Belæring, Kunsten vil Beskuelse, eller med andre Ord, den fordrer at Ideen uadskillig slutter sig till Fremstillingen, saa den overalt kommer tilsyne og antager saaledes harmonisk bearbejdet i alle retninger et bestemt, karakteristisk Ydre. Kunstens egentlige Væsen og Virken er derfor en Stræben mod skjønne Former, og den Nydelse, et Kunstværk skjænker ved Klarhed, Sandhed og Livlighed o. s. v. skyldes ene den fuldendte Form.

Så låter det i uppgörelsen med Wergelands tidiga poesi (Welhaven 1832e: [81]). Tendensen är klar från början: formen äger överordnad betydelse i Welhavens litteratursyn. I synnerhet

hans klassicism är, i teorin, en fråga om form, inte innehåll. Vi ska i praktiken modifiera denna utsaga i samband med ett par motivstudier längre fram, men tar tills vidare Welhaven på orden, då han förtjänar ett försvar mot sina kritiker utifrån de ståndpunkter han själv säger sig företräda.

Nittonhundredrattalskritikerna accepterar nämligen inte Welhavens formalism som en legitim hållning i förhållande till det klassiska arvet, utan talar istället hela tiden om *antiken*. Andersen-Næss saknar ”antikken” som levande bild eller som ”lengsel” i Welhavens dikt (op.cit. 90–91) och Skard efterlyster en ”spenning” i ”antikkbiletet” (loc.cit.). Men de gör inte rättvisa åt Welhavens intentioner, som de dock båda tycks vara på det klara med och indirekt beskriver, nämligen att ”det klassiska” för Welhaven *inte är antiken*. Welhaven understryker ständigt att hans klassiska ideal inte är en konkret tid och plats med människor av kött och blod utan en livshållning och ett ständigt närvarande formellt ideal: klassicismen är en samtida, inte en forntida företeelse. Från antiken är det den tidlösa konsten som intresserar honom, inte den timliga verkligheten. De ”antika” karaktärer som dyker upp i hans dikter är så gott som uteslutande mytologiska, där förekommer knappt en historisk personlighet – vilket innebär en kontrast till Wergeland, som älskade att dra politiska växlar på diverse antika upprorsandar och fältherrar, Cato, Timoleon, Zenobia, Caesar.

Att *antiken* på sätt och vis var ”et fremmedelement, en livsform [Welhaven] bare delvis hadde indre dekning for” (Andersen-Næss 1959: 92) kan möjligen stämma, men denna iakttagelse träffar vid sidan av målet: Welhaven har inget intresse av att ”återvända till antiken” i något svärmiskt, romantiskt eller antikvariskt hänseende, och absolut inget intresse av ”det blodfulle innslaget av klassisk liv” eller ”primitiv kraft” i vitalistisk anda (Skard 1938: 48). Tillfrågad av Knud Knudsen om vad antiken betydde för den moderna litteraturen ska Welhaven helt enkelt ha svarat ett ”Korrektiv for Smagen”.¹⁴

Det är alltså den klassicistiska stilen och formen, eller hans egen uppfattning om denna, som upptar Welhaven, och att den stilen egentligen inte harmonierade med hans personliga diktarbegåvning, vilket antyds av Andersen-Næss och även av Skard, som föredrar ”den heilt personlege kjensle- og tankelyrikken mot bakgrunn av norsk natur” (Skard 1938: 48), är en mer problematisk tes. Welhaven är ändå den norska diktare som i det allmänna medvetandet starkast förknippas med det klassiska arvet. Det kunde vara på sin plats att undersöka vad Welhaven själv ville och menade med sin klassicism istället för att ständigt applicera den egna tidens estetiska värderingar på den, eller åtminstone att utan nedlåtande omdömen ge några exempel på hur den kommer till intressant uttryck i hans diktning, även där man kanske minst av allt hade väntat sig den.

Klassicismen är närvarande i Welhavens dikt från de första hexameterverserna i studenttidningen *Samfundsbladet* 1829, i en parodi på [318|319] homerisk epik ("Pasop", Hauge 1990–1992: I 27–30, 309), till den sista diktsamlingen *En digtsamling* (Welhaven 1860). Det har inte tidigare påpekats att dikten "Formosa" i denna samling, ytligt sett en hyllning till en skön dam, kan läsas som en klassicistisk apologi eller welhavensk programförklaring *a posteriori*. Dikten placerar en antik skönhet, "en af hine Sparterinder / der omgav Artemis i festlig Dands", i en nordisk kontext, där hon inte är en dam på modet som väcker de unga männens intresse, utan står tyst och sval, i "stille Høihed" med ett "Væsens Adel" som är tillgängligt bara för ett fåtal. Men det är just henne, det klassiska idealet, som Welhaven vill ha, och henne håller han fast vid även när romantiska stormar yr och modet föreskriver "smykket Vrimmel":

Og for mit eget Drømmeblik jeg kunde,
trods al den Mislyd, skifte Scenen om
til Hellas' Grund, hvor Phantasies Lunde
indsluttet Tanke-Renheds Helligdom.
Fra dem kom Artemis med sølvklar Pande,
og leded Musers og Chariters Chor,
mens Harmonier steg af hendes Spor
og skilte Hellas fra Barbarers Lande.

Hil være dig, Formosa, der staar ene
blandt Rosenblommer, som de dyrkes her –
ved dig kom Skjønhedsrigets fjerne Scene,
paa Toners Tryllevei, min Tanke nær.
Du er som en af hine Sparterinder,
der omgav Artemis i festlig Dands,
du staar i Hallen, uden Bram og Krands,
en fremmed Gjest blandt Modeverdnens Kvinder.

Berg 1987: 101–4 är inne på rätt spår när hon vill se en referens till den klassiska bildkonsten som ett av Formosas "tre ansikten" (vid sidan av en mytologisk referens och en biografisk – ungdomskärleken till Camilla Collett): "Modellen kan också være en romersk-gresk kvinnestatue" (102). Man bör dock förstå dikten ur en mer allmän estetiskt-

grammatisk synvinkel. Det klassiska idealet i all konst, litterär som bildande, var enligt samtidens synsätt det enkla men formfulländade; Winckelmann formulerar det i ett berömt uttryck som ”edle Einfalt und stille Größe” (Winckelmann 1755: [17–18]).¹⁵ Det är just detta uttryck som ekar i Formosas ”stille Høihed” och parafraseras i vändningar som ”Skjønhed kun, som ingen Prunk erstatter” och ”uden Bram og Krands”. I dikten såväl som allmänt i samtiden kontrasteras det enkla, ädla, höga idealet med romantikens mer brokiga kavalkader och infall (senare tids problematisering av det klassiska och det romantiska behöver vi inte komma in på i fråga om Welhaven). Diktens föremål kan alltså förstås som det konstnärliga, framförallt litterära klassiska idealet kontrasterat mot samtidens moderna, romantiska litteratur och konst.

Att det för Welhaven lika mycket är fråga om litteratur som bildkonst kan man sluta sig till ur en passus i hans uppsats ”Om Betydningen af det norske Selskabs Opposition mod den Ewaldske Poesi”:

... for den hele oldgermanisk-nordiske Tendents, der fra Klopstock indførtes hos Ewald og hans Skole, gjælder den Bemærkning, Molbech har fremsat (...): ”Begreberne om Nordens Myther og mythologiske Figurer, om Heltealderens Sagn og disses Forhold till Historie og Digtning, vare tildels ligesaa ubestemte og forvirrede, som det Billede, man dannede sig af Nordens Fortidsliv, var uklart, tildels urigtigt og uhistorisk, og for Poesien ubrugbart”. [...] I Poesien viste sig her den samme Forvanskning, som foregaaer i anden Kunst ved den uorganiske Stilblanding, der med Rette kaldes barbarisk. Men denne umodne Reform var dobbelt ubetimelig paa hin Tid, da den klassiske Oldtids Væsen ved Winckelmanns, Lessings og tildels Wielands Arbejder begyndte at finde en ny og sandere Opfatning, *hvis Betydning for Poesien maatte være umiskjendelig* [min kursivering].

Welhaven 1849: [158–59]

Även diktens titel stödjer en metaestetisk läsning: det latinska adjektivet *formosus* betyder ”formfulländad, välbildad, välskapad, skön” (jfr. Berg 1987: 97) och är härlett från *forma*, form – alltså Welhavens klassicism uttryckt i ett ord.¹⁶ [319|320]

En mer fruktbar biografiskt kontextuell läsning av dikten än försöken att finna en yttre förebild¹⁷ vore att ta fasta på diktarens vacklande eller rent av förlorade ställning i det norska kulturlivet i slutet av femtotalet. ”Han er jo længst glemte” skriver Halfdan Kjerulf i ett brev 1858,¹⁸ och motgångarna hade verkligen ackumulerats, inklusive (1) förlusten 1855 av positionen som Kunstforeningens ledare, där Welhaven hade fått heta både ”pedant” och ”skolmästaraktig” (Seip 2007: 309), (2) Bjørnsons upprepade angrepp på hans poesi i

mitten av decenniet, där orden ”det skjønssomme Studium, der sætter istand til at gjøre Meget af Lidet”¹⁹ synes angripa själva kärnan i Welhavens konst- och litteraturuppfattning (”edle Einfald”), och (3) de återkommande anklagelserna för att vara otillräckligt nationellt sinnad, ”danoman, kosmopolitt, og europeer”.²⁰ Ett försvar för de klassiska och europeiska idealen i diktens form är vad vi kan vänta oss från Welhaven i ett sådant läge, och Formosa är långt mer symbol för Welhavens idé om Konsten än representant för en kvinna av kött och blod, om än minnesbilder kan ha utnyttjats i dikten.²¹

Welhaven företräder alltså en ortodox winckelmannsk hållning till det klassiska, och han menar att det winckelmannska programmet, *mutatis mutandis*, är applicerbart på den moderna poesin. I den sista dikten i samma samling, ”Epistel til en uerfaren Digter”, daterad till 1855 och möjligen relaterad till Bjørnsons angrepp vid denna tid (Hauge 1990–1992: II 492), utvecklar han sina tankar om poesin på ett mindre förtätat och uttryckligen klassicerande, men mer öppet resonerande sätt. Poängen är emellertid densamma: dikten är för Welhaven ett rum där stillhet råder, en tillflyktsort från plågsamt känsloliv och störande sinnesintryck, och en byggnation som eftersträvar ”Idealet” och ”det Fuldkomne”:

Til Kunstens Verker kræves Fryd og Fred,
og, fremfor Alt, et Sind, som er husvalet
i Tankens Enrum og i Glæden ved
de stille Timers Kamp for Idealet;
lad da ei Mismod ruge i din Sjel
og føde Sorger, som du nu blot aner,
gak freidigt paa de aandelige Baner,
og søg at glemme din Achilles-Hæl.
Du, som vil aldrig dine Kræfter øve
for Mængdens Ros, skjønt den har Tryllemagt,
tænk dig en Løn, som holder bedre Prøve:
den Verkets Pris, som ingen Tid kan røve,
at det Fuldkomne er for Dagen bragt.

När Løchen i sin uppsats om Welhavens estetik påstår att Welhaven liksom de tyska romantikerna ”[har] stridt mod de antike mønstre af interesse for det nationale” (Løchen 1893: 269) är det delvis fråga om en tillrättaläggande apologi i en tid då den nationella hållningen var rådande och Welhaven ännu ansågs komma till korta därvidlag. Vi finner

nästan aldrig hos Welhaven de ”antike mønstre” i den tyska varianten, dvs. efterbildning av de grekiska orimmade versmåten²² – det riskerar att vara oförenligt med hans uppfattning om korrekt form och kanske till och med tangera en ”uorganisk Stilblanding, der med Rette kaldes barbarisk” – men vi finner de grekiska mytologiska motiven jämsides med de nationella genom hela diktarens verk, och vi finner ständigt den strävan efter formfulländning han i Winckelmanns efterföljd ansåg var både ”den klassiske Oldtids Væsen” och ”Kunstens egentlige Væsen”, förutom teoretiska försvar för den winckelmannska konstsynen. När Andersen-Næss därför efterlyser en ”lengsel mot antikken” i Welhavens förhållande till det klassiska (Andersen-Næss 1959: 92) innebär det inte bara en efterfrågan av någonting Welhaven aldrig har haft intentionen att framställa, utan en önskan att bli serverad det rakt motsatta till vad det ”klassiska” *betydde* för Welhaven: nämligen en frihet från längtan.

De oproblematiskt klassiskt mytologiska dikterna med föremål som Sisyfos, Orfeus och Herakles kräver mindre av utredning och jag hänvisar här till Bergs och Hauges anmärkningar. [320|321] Här ska istället ges ytterligare några exempel på det predikament Formosa illustrerar: den klassiska skönheten i en främmande nordisk kontext. Løchen observerar att Welhavens användande av de nationella motiven – den nordiska mytologin och folktron – till skillnad från romantikernas är ”rationel og klar; her er liten mystik i ægte romantisk betydning” (Løchen 1893: 270). Man kan gå längre och observera att Welhaven faktiskt själv ibland kommer nära att göra det han och Norske Selskab anklagade diktare som Johannes Ewald (se ovan) och Jonas Rein (Welhaven 1863: [501]) för, nämligen stilblandning, då han en eller annan gång tenderar att classicera det nordiska stoffet.

Sommar- och framförallt våridyllen har stark förankring i Welhavens diktning. Innan han blivit på det klara med det icke önskvärda i stilblandningar kan han inte avhålla sig från att ge sin vårdikt ett modicum av klassiska attribut – zefyrer, flygande kärleksgudar, rankor och rosor – i diktsviten ”Foraarsdigte” (Welhaven 1839):

I

Smaa Zephyrer dandse, svinge
med den klare luftblaa Vinge

...

II

...

Snart kysser Mai de længselfulde Ranker,
i Luften svæve Elskovsguder glade

Det går inte att ta miste på att det är fråga om en nordisk vår. Längre fram i dikten hittar vi björkar och syrener, i allra sista strofen i diktsvitens femte och sista dikt till och med

Der er en Rune ristet
i Birkens Hud.

Den äldre, mer estetiskt medvetne diktaren drar sig för att blanda det nordiska och det klassicistiska på detta sätt, med ett par undantag där det verkar ligga en genomtänkt strategi bakom. I båda fallen rör det sig om ett fantastiskt motiv ur nordisk mytologi och folketro: ljusalvernas land Alfheim, där även guden Frej bor. I Welhavens föreställning har detta land inte en nordisk karaktär:

Tilhavs, i Vest for Helgelands Skjer,
der svømmer en Ø paa de skinnende Vover;
men kommer engang en Seiler den nær,
da sænke sig Skyer derover;
og skjult er da den vinkende Strand,
og Ingen kan Øen bestige.
Med Tanken kun tør Kystboen hige
mod Vest til det deilige Alfeland.

Här, i dikten ”Alfeland” i *Halvhundrede digte* (Welhaven 1848), är Alfheim istället helleniserat, framställt som en av de klassiskt antika *makárōn nēsoi*, de Saligas öar i den västra Oceanen. Dessa omtalas av bland andra Hesiodos (*Verk och dagar* 170–73):

Hist ved Okeanos' hvirvlende dyp på de saliges øer
bor de velsignede heroer nu med sorgfrie hjerter;
yppig og sødmefuld afgrøde dér tre gange om året
lader den kornrige ager for dem fremspire og modnes.

(övers. Andersen 1999)

Öns (nu i ental) fördelar blir mindre bondska i Pindaros andra olympiska ode (v. 70–74):

...runt de saligas
ö oceaniska
vindar fläktar: blomster av guld flammor,
några på land från härliga träd, vattnet föder andra;
band av dessa de binder om händerna och huvudkransar.
(övers. av artikelförf.)

Det är i denna tradition Welhaven placerar sin alvö i väst. Den äger inte ett spår av nordisk sommar utan istället den grekiska medelhavsidyllens alla attribut:

[321|322]

Ja, der er smukt paa Strand og paa Vang,
hvor Smaavover rulle mod vaargrønne Enge,
hvor Svaner i Tog henglide med Sang,
mens Havfruen spiller paa Strænge.
Saa blank som Guld er den rolige Sø,
og hist over Alfernes Rede
er Himlen smykt med Roser, der sprede
Gjenskin og Duft paa den tryllende Ø.

Du kjender vel den drømmende Fugl,
der ligger paa skummende Bølger og blunder.
Hvor er dens Hjem, hvor findes det Skjul,
hvortil den i Drømmene stunder?
Den søger ei Land, den bygger ei der,
hvor Klipperne stige af stridige Strømme;
dens Hjem er i Vest, den stunder i Drømme
til Øen, der hviler i Rosernes Skjer.

Detta kan tyckas allmänt men det är i själva verket klassicistiskt, närmare bestämt hellenistiskt, dvs. enligt modern litteraturhistorisk periodindelning efterklassiskt grekiskt

och greciserande (se nedan för en diskussion om terminologin). Detta gäller såväl rosorna som det stilla vattnet och strandmotivet, som saknar diktradition i det norska fjordlandskapet, men som förekommer mycket frekvent i hellenistisk diktning. Vi bör notera att fjordlandskapet i dikten nämns som uttrycklig kontrast till denna idyll: drömfågeln ”bygger ei der, / hvor Klipperne stige af stridige Strømme”. Denna kontrast återkommer i den stora dikten ”Freys Elskov” i samma samling. Den bygger på Eddadikten ”Skirnesmål” men ges till skillnad från Eddans version ett tragiskt slut. Skildringen av Frejs hem, Alfheim, i diktens inledning är Welhavens egna, hellenistiskt klassicerande komposition:

Den Sang, som Hjertet rørte
med dybest Efterklang,
til Alfheims Lunde førte
min Tanke mangengang.
Den eviggrønne Have,
som renest Vaardug bader,
fik Frey i Vuggegave
til Bolig af Alfader.

Hvor lyse Alfer flagre
om unge Rosers Bed,
opvaagned Frey, den Fagre,
til Asers Herlighed;
hvor friske Bække strømme
i Skjul af Blomsterranker,
fandt Frey i vaagne Drømme
de første Livets Tanker.

...

Saa dybt bevæget vandred
i Alfes Have Frey,
men rolig, uforandret
laae Vaaren om hans Vei;

omsonst i dens Pauluner,
paa Rose og paa Lilje,
han søgte Fremtidsruner
og forsked Odins Vilje.

Här är idel grekiskt-idylliska attribut; ”Pauluner” är rokokoklassicismiska (ordet har åtminstone för en svensk stark 1700-talsprägel: jfr. Carl Michael Bellman, *Fredmans sånger* 21 och 64). Även här, och ännu mer uttryckligt, ställs denna ”grekiska” idyll upp som en kontrast till den nordiska naturmiljön, symboliserad av jättarnas Jötunland, med dess mörker, fjäll och norrsken, och dess sublimes, inte idylliska skönhet:

Men Jötunriget brammar
med Nattens störste Pragt,
i Skin av Nordlysflammer
er hele Landet lagt.
Der kastes Glands tilbage
fra Jötunfolkets Haller
med staaelbelagte Tage,
med Taarne af Krystaller.

...

Hvor maatte Frey da blendes
ved dette gyldne Skjer,
hvis Fjernhed kunde kjendes
paa Odins Plads som nær.
Her fandt han intet Mørke
og intet Havdybs Øde,
her slog ham Jettens Styrke
som idel Pragt imøde.

[322|323]

Men som Juvelen straalere
i Gyldensmykkets Krands,
hvor Guldets Glød ei taalere

at lignes ved dens Glands,
saa stod paa Glimmervangen
med Et en fager Kvinde,
og da blev Guden fangen
paa Asaborgens Tinde.

Denna fagra kvinna är Gerd, som blir föremål för Frejs romantiska kärlek. Kanske lägger Welhaven mer eller mindre medvetet in en symbolik i detta, nämligen en bild av hans egen strävan att förena den hellenska skönhetsvärlden med det nordiskt nationella arvet, det som visar sig tragiskt omöjligt i "Formosa". Även i "Freys Elskov" är strävan förgäves, ty dikten slutar med att den idylliserade Frej faller i strid mot mörkrets makter efter att ha givit bort sitt svärd i utbyte mot jättekvinnans hand.

Om vi ville hävda att Welhavens klassicism eftersträvar frihet från längtan och ett hugsvalat, avklarnat sinne i Winckelmanns anda, får vi väl erkänna att den inte riktigt når detta mål. En längtan dröjer kvar i dessa dikter, dock inte till den klassiska antiken utan uppenbarligen efter söderns tidlösa natur och eviga grönska. Här är också den punkt där Welhavens klassicism lämnar formalismen för en bestämd motivpreferens, nämligen för idyllen i tradition från de hellenistiska bukolikerna, herdediktarna. Denna diktning, framförallt Theokritos och hans efterföljare Bion och Moschos, lästes mer på Welhavens tid än idag,²³ kanske i synnerhet de båda senare som är mindre riskabelt erotiska än den förstnämnde. Flera utgåvor och översättningar till danska och norska av Bion och Moschos publicerades i början av 1800-talet, och dessa bör Welhaven ha känt till: Gundelach 1807, Meisling 1824a, 1824b, Thrane 1836. Särskilt hos Moschos blir blomsteridyllen framträdande, som här i Meislings versioner, där de flesta av motiven och nyckelorden från Welhavens Alfheim återfinns:

Idyll 2.31–36 (Meisling 1824b: 31)

... Naar hun badede sig i en Skovelvs rolige Forström,
Eller afplukked' paa Engenes Grönt de duftende Lilljer.
Hurtigen nærmed' de sig, og en Kurv til de ventende Blomster
Førte enhver i sin Haand. Flux iled' de ud imod Engen,
Langs med Söen, hvor altid i Flok de pleied' at samles,
Glædende sig ved de Rosers Væxt, og de brusende Bølger.

3.1–5, 14 (Meisling 1824b: 39)

Sukker paa sørgelig Viis, I Dale og doriske Bølger!
Ogsaa I, Floder! veeklager for ham, den elskverdige Bion!
Sørger, I Planter! for ham: lad Klagen gjenlyde, I Lunde!
Spredde nu Duften omkring, I Blomster, med hængende Kroner!
Gløder saa purpurrdt, men af Sorg, Anemoner og Roser!
...
Klager paa sørgende viis udi Søe, strymoniske Svaner!

7.1–5 (Meisling 1824b: 55)

Naar Alphēus sig baner en Vei imod Havet ved Pisa,
Væltet med Olielöv hans Bølger imod Arethusa,
Bringende Bruden till Sjønk Kampstöv og Blomster og Blade.
Dybt under Bølgerne dukker han ned: han skyder sin Vove
Hen under Havet, og blander dog ei sine Bølger med Saltvand.

Detta hellenistiska trädgårdsmästarskap har som tidigare nämnts avskiljts i litteraturhistorien från den egentliga klassiska litteraturen, den som skrevs före Alexander den Stores död (323 f.Kr.), men vid Welhavens tid hade boskillnaden inte gjorts definitiv; begreppet ”hellenistisk” för efterklassisk grekisk kultur introducerades först av historikern J. G. Droysen i verket *Geschichte des Hellenismus* (Droysen 1836–43), och det dröjer innan det får genomslag i det allmänna bildade medvetandet. Welhaven såg knappast Moschos dikter som särskilt mycket mindre ”klassiska” än, säg, Sofokles.

En annan tänkbar inspirationskälla till det hellenistiskt idylliserande hos Welhaven är den s.k. anakreontiska samlingen, egentligen grekiska dikter från romersk tid, men vilka man länge [323][324] trodde, och som Welhaven nog inte hade anledning att tvivla på, var lyrikern Anakreons egen produktion. Endast ett fåtal större fragment av Anakreon själv (500-talet f.Kr.) har bevarats genom citat hos andra författare; den anakreontiska samlingen utgörs i stället av hellenistiska pastischer som särskilt tar fasta på den erotiska frivoliteten, humorn och det ymniga vindrickandet hos förlagan. En dansk översättning publicerades 1824 (Schaldemose 1824), men redan tidigare än så hade den anakreontiska diktningen fått betydelse, i Tyskland just för de så kallade ”anakreontikerna” med Friedrich von Hagedorn och Johann Wilhelm Ludwig Gleim i spetsen; i Skandinavien för såväl dansk 1700-talslitteratur som för rokokoklassicismerna i det Norske Selskab och för ”den svenske

Anakreon”, Carl Michael Bellman.²⁴ Generellt kan man säga att den anakreontiska tendensen i rokokolitteraturen utgör en livlig replik till den samtidigt populära, men menlösare, herdeidyllen (vilken utsattes för Anna Maria Lenngrens berömda satir i ”Ett sätt att göra herdakväden”: *en idyll, ... / Så sann och menlös att den – bräker*²⁵). Sorglöshet, frimodighet och (teoretiska) brott mot konventionerna genomsyrar istället anakreontiken, här i koncentrerad form i Gleims (1753) hyllning till sin mästare:

Anakreon, mein Lehrer,
Singt nur von Wein und Liebe;
Er salbt den Bart mit Salben,
Und singt von Wein und Liebe;
Er krönt sein Haupt mit Rosen,
Und singt von Wein und Liebe;
Er paaret sich im Garten,
Und singt von Wein und Liebe;
Er wird beim Trunk ein König,
Und singt von Wein und Liebe;
Er spielt mit seinen Göttern,
Er lacht mit seinen Freunden,
Vertreibt sich Gram und Sorgen,
Verschmäht den reichen Pöbel,
Verwirft das Lob der Helden,
Und singt von Wein und Liebe;
Soll denn sein treuer Schüler
Von Haß und Wasser singen?

Sådant förknippar man inte med Welhaven, som tvärtom engagerade sig för nykterhetsfrågor och sedan studenttiden sägs ha odlat en kylig distans till sin omvärld.²⁶ Gleim själv sade sig dock ha druckit vatten när han diktade om vin, och förutom vinet och erotiken är just vårvidyllen, i en lite livligare och mer patosfylld form än hos bukolikerna, framträdande i den grekiska anakreontiken, särskilt i två dikter som nu konventionellt anges som nr. 46 och 55 (West 1993: 33–34, 39–41). Den förra lyder i Gleims fria omdiktning (Gleim 1766):

Der Frühling

Freund! vom Himmel kommt der Lenz,
Fluren seh' ich glänzen,
Huldgöttinnen schmücken sich
Schon mit Blumenkränzen.

Siehe! Wie der schöne Gott
Seine Macht beweiset.
Siehe, wie die Ente schwimmt,
Wie der Kranich reiset!

Rothe Pfirsich-Blüthe bricht
Schon aus ihrer Hülle,
Auf dem weiten Meere herrscht
Angenehme Stille.

Ueberall verbreitet sich
Sanfte Frühlings-Wonne,
Heller ist der Wolken-Zug,
Glänzender die Sonne.

Freudig sieht der Winzer schon
Knofpen an der Rebe,
Singend wünscht er, daß sie Wein
Ihm die Fülle gebe.

Singend wünsch auch ich, o Freund!
Lenzisches Vergnügen
Dir und Daphnen. Möchtet ihr
Hier im Schatten liegen!

Här är vi åter i Welhavens idylliska territorium, förutom kanske i de två sista stroforna, [324|325] som faktiskt är Gleims alldeles egna komposition och inte motsvaras av något i det grekiska originalet.

Den hellenistiska vårvidyllen florerade också hos danska diktare som Malthé Conrad Bruun, Johannes Ewald och Adam Oehlenschläger, och det är kanske inte nödvändigt att anta att de welhavenska intertexterna måste härledas direkt till de grekiska källorna (eller deras tyska och danska översättningar):

Roser alt kranse den skyggende Hække,
Skovene lyde av Kvidren og Sang,
blomsteromduftede, slyngede Bække
risle af Sted i melodiske Klang.
De grønnende Lunde tilbyde os Ly.
O daarer som kvalmfulde Mure ej fly!

– M. C. Bruun, cit. ur Andersen 1934: 909

Engene grønnes og Skovenes Kroner
nylig fremsprungne Smaragder bedække,
Ætheren lunes og Sangeren toner
i den beknoppede, brydende Hække.
Vinteren bort til de livløse Poler
flygter med Natten og Kulden og Taagen;
Flora paa Leiet af friske Violer
opslaaer sit Öie södtmilende vaagen.

– A. Oehlenschläger, ur ”Den frembrydende Vaar” (Oehlenschläger 1803: 140).

Om Bruuns, Ewalds, Jonas Reins och andra danska och norska sjuttonhundratalsdiktares förhållande till den klassiska litteraturen, särskilt idyllen, se Andersen 1934: 407–10, 908–22. Det är i denna tradition såväl Oehlenschläger som Welhaven verkar med sina vårdikter. En av formuleringarna i just Gleims tyska ”Anakreon”-version återkommer emellertid på ett bestickande sätt hos Welhaven, nämligen i den av de översatta grekiska dikterna som vi tidigare noterade var en hellenistisk pastisch, som nu ska behandlas (dikt nr. 8 hos Hauge).

Vaaren

Du Livets Moder, hulde Vaar, I glæderige Dage,
I bringe med det nye Aar Naturens Liv tilbage;
De smaa Zephyrer flyve om og pynte op og male,
Og hele Egnen straalere snart som tusind' Billedsale.
Af Maioran, Basilikum udvælder Moschosduften, 5
Og over Marken bølger sig en Myrrhastrøm i Luften.
Nu smiler Himlen dobbelt klar og Havets Vover dandse;
Den blide Guddom smykker Alt med friske Glædeskrandse.
Hist smutter Snekken fra sin Havn; de muntre Søfolk synge,
Og Lyren klinger over Hav, mens de paa Bølgen gynges. 10

Källtexten till denna dikt återfinns i Theodor Kinds utgåva (1827); den har inte tagits med i någon senare edition av nygrekisk folkpoesi.²⁷ Möjligen rör det sig om en förfalskning komponerad av Kind själv, som dock hävdar att han fått den från en grek i Smyrna ”med just denna ortografi” (Kind 1827: 75). Kind hävdar vidare att dikten ”fastän den synes vara mindre folkvisa än ett verk av en λογιώτατος [högt lärd], kan den likväl med sin ortografi, som närmar sig den gammalgrekiska, tjäna som bevis för hur de verkliga grekiska folksångerna bör emenderas” (Kind 1827: 75–76) – dvs. omarbetas i mer klassisk stil, vilket var Kinds program för den grekiska folkdiktningen (Kind 1827: vi–vii, x–xxx).

Den samtida västeuropeiska bildade allmänhetens oförmåga att acceptera ett Hellas som inte längre var klassiskt kan man göra sig lustig över; utan tvivel är det dock Welhavens intuitiva klassicistiska sensibilitet som får honom att välja ut just denna, högst atypiska dikt för översättning bland de många publicerade grekiska folkdikterna hos Müller och Kind. Den har ingen av de egenskaper som noterades i inledningen som typiska för folkdiktningen: den är inte naiv utan självmedveten, naturen är bemängd med sentimentaliserande adjektiv, kompositionen är sirlig och överlastad. Därmed är den väl just inte ”klassisk” heller, i den meningen begreppet kom att få under 1800- och 1900-talet, men den är klassicistisk, [325|326] och det är värt att notera att Welhaven i sin översättning gör den mer klassicistisk än den är i originalet och i Kinds tyska version (se n. 27). ”Den blide Guddom ... Glædeskrandse” i v. 8 är en omdiktning som visserligen kan gå tillbaka på ett missförstånd av grekiskan, men mer troligt är Welhavens fria omtolkning, möjligen inspirerad av Gleims ovan citerade

Anakreonversion, där ju just ”der schöne Gott / Seine Macht beweiset” i och med vårens inbrott.²⁸ I Welhavens förlaga betyder grekiskans Θεία φαιδρότης ... ένασπάρη egentligen bara ”gudomlig glädje ... utspreds”, men Welhaven väljer alltså att förstå Θεία som syftande till en personlig gud. Att han lägger till kransar, som varken återfinns i grekiskan eller tyskan, tyder på att han har bestämt sig för att denne ”blide guddom” är Apollon, ett av vars kända attribut är (lager-)kransar (*Iliaden* 1.14). I vers 10 är ”Lyren” ett annat attribut till Apollon, och Welhaven formulerar det så att det inte framgår vem det är som spelar. I både grekiskan och tyskan är det sjömännen.

Mitt bland de blodfyllda sångerna ur det nygrekiska folkdjupet frambesvärjer Welhaven alltså klassicismens ljusa himmelsgud med dess lyra och dess ordning. Detta besvärjande fortsätter genom hela hans diktarkarriär.

Referenser

- Andersen, Lene (övers.) 1999. *Hesiod: Theogonien. Værker og dage. Skjoldet*. 2. udgave, Aarhus.
- Andersen-Næss, Reidar 1959. *J. S. Welhaven: mennesket og dikteren*. Oslo.
- Beaton, Roderick 2004. *Folk Poetry of Modern Greece*. First paperback ed., Cambridge (ed. 1. 1980).
- Berg, Marit 1987. *Gemino ab ovo: gresk mytologi i Johan Sebastian Welhavens diktning*. Diss. (hovedoppgave), Universitetet i Oslo.
- [Beskow, Bernhard von] 1826. *Swea till Hellas' söner: Cantate, att uppföras vid den concert, som kommer att gifvas till förmån för grekerna*. Stockholm.
- [Beskow, Bernhard von] 1827. *De nya sulioterna eller Scenens undergång: Komisk hjeltedikt*. Stockholm.
- Bjørnson, Bjørnstjerne 1854. En Nytaarsbog. *Morgenbladet* (15 jan.) → Chr. Collin og H. Eitrem (red.) 1912–1913: *Bjørnstjerne Bjørnson: Artikler og taler*. Kristiania og Kjøbenhavn: I 33–50.
- Bliksrud, Liv (red.) 2009. *Gjenlyd af min Sang: En antologi om Johan Sebastian Welhaven*. Oslo.
- Delblanc, Sven 1988. Från pennskaft till parnasspoet. I Lars Lönnroth och Sven Delblanc (red.): *Den svenska litteraturen* [II]: *Upplysning och romantik 1718–1830*. Stockholm: 133–36.
- Dieterich, Karl 1929. Goethe und die neugriechische Volksdichtung. *Hellas-Jahrbuch* [1]: 61–81.
- Droysen, Johann Gustav 1836–43. *Geschichte des Hellenismus*. I–III, Hamburg.
- Fauriel, Claude Charles (red.) 1824–1825. *Chants populaires de la Grèce moderne, recueillis et publiés, avec une traduction française, des éclaircissements et des notes*. I–II, Paris.
- Garbo, Henny 1946. Danske Grækervenner. *Fortids veje: Historisk læsning* 5: 235–58.
- Gleim, Johann Wilhelm Ludwig 1753. Anakreon. I *Versuch in scherzhaften Liedern*. Berlin.
- Gleim, Johann Wilhelm Ludwig (övers.) 1766. *Lieder nach dem Anakreon*. Berlin etc. → *Sämtliche Schriften des Herrn F. W. Gleims*, II, *enthaltend den IV. V. und VI. Theil*. Reuttlingen: 233–82.
- Goethe, Johann Wolfgang von 1823. Neugriechisch-epirotische Heldenlieder. *Ueber Kunst und Alterthum* 4: 54–64.
- Gran, Henning (red.) & Welhaven, Johan Sebastian 1942. *Welhaven på klassisk grunn: Trekk av hans dagbok fra Italia-reisen 1858*. Oslo.
- Gumpert, Gregor 1990. Welhaven hinsides klassikk og romantikk. I A. Aarnes & P. Grøtvedt (red.): *Demringens tolker: en essaysamling om Johan Sebastian Welhaven*. Oslo: 50–62.
- Gundelach, F. C. (övers.) 1807. *Bions og Moschus's Smaadigte*. København.
- Handagard, Idar 1915. *Wergeland og Welhaven og deres stilling til samtidens ædruelighedsarbeide*. En samfunds-idé og dens digtere 1, Trondhjem.
- Hauge, Ingard 1955. *Tanker og tro i Welhavens poesi*. Oslo.
- Hauge, Ingard (red.) 1990–1992. *Johan Sebastian Welhaven: Samlede verker*. Utgitt med innledning og kommentarer, Oslo.
- Heggelund, Kjell 1974. Unionstiden med Danmark. I E. Beyer (red.): *Norges litteraturhistoria, I, Fra runene til Norske Selskab*. Oslo: 343–623.
- Henrikson, Paula 2008. Filhellenism i svensk romantik: Exemplet Atterbom. I Gunilla Hermansson & Mads [326][327] Nygaard Folkmann (red.): *Ett möte: Svensk och dansk litterär romantik i ny dialog*. Göteborg: 73–87.
- Herder, Johann Gottfried von (red.) 1778–1779. *Volklieder*. I–II, Leipzig.
- Herder, Johann Gottfried von 1807. *Stimmen der Völker in Liedern*. Neu hrsg. durch Johann von Müller, Tübingen (= *Johann Gottfried von Herder's sämtliche Werke* 8).
- Heß, Gilbert, Agazzi, Elena & Décultot, Elisabeth (red.) 2009. *Graecomania: Der europäische Philhellenismus*. Klassizistisch-romantische Kunst(r)räume 1, Berlin (etc.).
- Jæger, Herman; Seip, Didrik Arup; Koht, Halvdan; Høigård, Einar (red.) 1918–1940. *Henrik Wergeland: Samlede skrifter*. Del I–VI i 23 bd., Kristiania/Oslo.
- Kellgren, Johan Henrik 1796. Företalet till Fredmans Epistlar. I *Joh. Henr. Kellgrens Samlade skrifter*, III, Stockholm.
- Kiessling, Theophil (red.) 1826. *Ioannis Tzetzae Historiarum variarum Chiliades*. Lipsiae.
- Kind, Karl Theodor (red.) 1827. *Eunomia*, III, *Neugriechische Volkslieder in Originale und mit deutscher Uebersetzung*. Nebst Sach- und Worterklärungen, Grimma (tredje bandet av *Eunomia: Darstellungen und Fragmente neugriechischer Poesie und Prosa; in Originalen und Uebersetzungen*; I–II utgivna av Carl Jakob Ludwig Iken).
- Knudsen, Knud 1884. *Latinskole uten latin*. Kristiania.
- Konstantinou, Evangelos (red.) 1992. *Europäischer Philhellenismus: die europäische philhellenische Literatur bis zur 1. Hälfte des 19. Jahrhunderts*. Philhellenische Studien 2, Frankfurt am Main.
- Leistner, Maria-Verena 2008. Auf den Spuren des "Griechen-Müller". *Hellenika: Jahrbuch für griechische Kultur und deutsch-griechische Beziehungen*, N.F. 3: 9–16.
- Lenngren, Anna Maria 1819. *Skalde-försök af Anna Maria Lenngren*. Stockholm.

- Lenngren, Anna Maria 1876. *Samlade skaldeförsök*. 9. uppl., Stockholm.
- Løchen, Arne 1893. Welhavens æstetik. *Nyt Tidsskrift* n.s. 1: 250–71.
- Maufroy, Sandrine 2009. Die ”Stimme des griechischen Volkes”: Sammlungen neugriechischen Volkslieder in Deutschland und Frankreich. I Heß *et al.* 2009: 329–53.
- Meisling, S. (red., övers.) 1824a. *Idylliske Digte af Bion fra Smyrna*. Kiøbenhavn.
- Meisling, S. (red., övers.) 1824b. *Idylliske Digte af Moschus*. Kiøbenhavn.
- Moe, Wladimir (red.) & Kjerulf, Halfdan 1918. *Halfdan Kjerulf av Hans efterladte Papirer 1847–68: Med portrætter og facsimiler*. Kristiania.
- Müller, Wilhelm 1844. *Griechenlieder*. Neue vollständige Ausgabe, Leipzig.
- Müller, Wilhelm & Fauriel, Claude Charles 1825. *Neugriechische Volkslieder: Gesammelt und herausgegeben von C. Fauriel: übersetzt und mit des französischen herausgebers und eigenen Erläuterungen versehen*. I–II, Leipzig.
- Nicander, Karl August 1822. Grekinnan. I *Fjärilar från Pinden och Linda i Blomsterkorgen*. Stockholm.
- Nicander, Karl August 1825a. Melpomene till Svea. I *Dikter*. Stockholm.
- Nicander, Karl August 1825b. Basreliefer på Lord Byrons Urna. I *Dikter*. Stockholm.
- Nicander, Karl August 1826. *Markos Botzaris eller den selleidiska örnen: En grekisk sång*. Stockholm.
- Nicander, Karl August 1830. Lord Byron på Delphis ruiner. I *Hebe: Poetisk Kalender för 1831*. Stockholm.
- Noe, Alfred (red.) 1994. *Der Philhellenismus in der westeuropäischen Literatur 1780–1830*. Internationale Forschungen zur allgemeinen und vergleichenden Literaturwissenschaft 6, Amsterdam.
- [Nyberg, Julia C.] 1823. ”Euphrosyne”: *Vublina: Dramatiskt poem*. Stockholm.
- Oehlenschläger, Adam 1803. *Digte*. Kiøbenhavn.
- Pakkanen, Petra 2006. *August Myhrberg and North-European Philhellenism: Building the Myth of a Hero*. Papers and monographs of the Finnish Institute at Athens 10, Helsingfors.
- Passow, Arnold (red.) 1860. *Τραγούδια Ῥωμαϊκά = Popolaria carmina Græciæ recentioris*. Leipzig.
- Petersson, Mats 1998. Nordens sköldemö och Pallas Athena. *Biblis* 1 (3): 30–37.
- Politis, Linos 1973. *A History of Modern Greek Literature*. Oxford.
- Sandin, Pär 2011. J. S. Welhavens omdiktning av nygrekisk folkpoesi: tvåspråkig utgåva med inledning och kommentar. *Klassisk Forum* (2): kommande.
- Schaldemose, Frederik (övers.) 1824. *Anakreon*. Kjøbenhavn.
- Schartau, Bjarne 1992. Dänische philhellenische Verfasser der Romantik. I Konstantinou 1992: 99–109.
- Seip, Anne-Lise 2007. *Dæmringstid: Johan Sebastian Welhaven og nasjonen*. Oslo.
- Seip, Anne-Lise 2009. Welhaven og nasjonen. I Bliksrud 2009: 15–27.
- Skard, Sigmund 1938. *A. O. Vinje og antikken: studier i norsk åndshistorie*. Oslo.
- Skard, Sigmund 1939. Byron i norsk litteratur i det nittande hundreåret. *Edda* 39: 67–144.
- Skard, Sigmund 1982. Norsk klassisk tradisjon. I Egil Kraggerud (red.), *Klassisk og norsk: 12 essays om antikken og den klassiske innflytelse i Norge*. Oslo: 194–220.
- Struve, Karl Ludwig 1827. [Recension av Kiessling 1826]. *Neue kritische Bibliothek für das Schul- und Unterrichtswesen* 1, 238–306, 370–436 (ej sedd). [327|328]
- Struve, Karl Ludwig 1828. *Über den politischen Vers der Mittelgriechen: eine Abhandlung ... verbunden mit einer Recension des Textes der neuesten Ausgabe von Tzetzes' Chiliaden; besonders abgedruckt aus Seebodes Krit. Bibliothek für das Schul- und Unterrichtswesen*. Hildesheim (ej sedd).
- Thrane, W. (red., övers.) 1836. *Idylliske Digte af Bion og Moschus*. Christiania.
- Wallmark, Peter Adam 1827. *Sulioterna, eller Sulis öfvergång: en händelse ur början af grekernas befrielse-krig: historiskt skådespel i tre akter, första gången uppfördt på kongl. stora theatern, den 11 maj 1827*. Med bifogade upplysningar och anekdoter ur grekiska befrielse-krigets äldre och nyare historia, Stockholm.
- [Welhaven, Johan Sebastian] 1832a. Disticher. *Vidar* 1 (nr. 5, 2/9): 40 → Hauge 1990–1992: I 43–44.
- [Welhaven, Johan Sebastian] 1832b. Disticher. *Vidar* 1 (nr. 6, 7/9): 48 → Hauge 1990–1992: I 44–45.
- [Welhaven, Johan Sebastian] 1832c. Nygrækernes Folkepoesi. *Vidar* 1 (nr. 14, 4/11): 107–10.
- [Welhaven, Johan Sebastian] 1832d. Nygræske Folkesanger. *Vidar* 1 (nr. 14, 4/11): 110–12 → Hauge 1990–1992: I 46–49.
- Welhaven, Johan Sebastian 1832e. *Henr. Wergelands Digtekunst og Polemik*. Christiania → (citerad efter) Hauge 1990–1992: III 23–111.
- Welhaven, Johan Sebastian 1839. *Digte*. Christiania [utkom 1838] → Hauge 1990–1992: I 123–290.
- Welhaven, Johan Sebastian 1848. *Halvhundrede digte*. Kjøbenhavn [utkom 1847] → Hauge 1990–1992: II 163–263.
- Welhaven, Johan Sebastian 1849. Om Betydningen af det norske Selskabs Opposition mod den Ewaldske Poesi. *Norsk Tidsskrift for Videnskab og Litteratur* 3: 225–90 → (citerad efter) Hauge 1990–1992: IV 130–91.
- Welhaven, Johan Sebastian 1860. *En digtsamling*. Christiania [utkom 1859] → Hauge 1990–1992: II 317–92.

- Welhaven, Johan Sebastian 1863. *Ewald og de norske Digtere: fire literairhistoriske Fremstillinger*. Christiania → (citerad efter) Hauge 1990–1992: IV 437–541.
- Welhaven, Johan Sebastian 1867–1868. *Samlede skrifter*. I–VIII, Kjøbenhavn.
- Wergeland, Henrik 1827. Rhigas nygræske krigssang. *Anmeldelser, Literatur og Kunst vedkommende* 1: 27 → Jæger *et al.* 1918–1940: I 1, 40–41.
- Wergeland, Henrik 1829. *Digte: Første Ring*. Christiania → Jæger *et al.* 1918–1940: I 1, 93–225.
- West, Martin Litchfield (red.) 1993. *Carmina Anacreontea*. Editio correctior, Stuttgart.
- Winckelmann, Johann Joachim 1755. *Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerei und Bildhauerkunst*. Friedrichstadt → (citerad efter) *Winckelmanns Werke in einem Band*, Berlin etc. 1969, 1–38.
- Åslund, Arnfinn 2009. Bjørnsons kritikk av Welhaven. I Bliksrud 2009: 103–19.

¹ Hauge 1990–1992: I 46–49, kommentar 314–15.

² I en kommande artikel i *Klassisk Forum* (Sandin 2011) återutger jag översättningarna tillsammans med de grekiska källtexterna.

³ Om Goethes översättningar se Dieterich 1929 och Maufroy 2009: 333, n. 14 med vidare bibliografi.

⁴ För den filologiska detaljapparaten hänvisas till Sandin 2011.

⁵ Müller *et al.* 1825: I 74; jfr. till nr. 6 nedan; se också Dieterich 1929: 67.

⁶ De senaste större publikationerna om den europeiska litterära filhellenismen är artikelsamlingarna Heß *et al.* 2009, Noe 1994 och Konstantinou 1992. Pakkanen 2006 fokuserar på Sverige och Finland men innehåller även kapitel om allmän nordeuropeisk och rysk filhellenism (s. 1–12 resp. 12–23).

⁷ Skard 1939: 71, text för n. 4–5.

⁸ För den litterära filhellenismen i Skandinavien se Henrikson 2008 (Sverige, särskilt Atterbom); Pakkanen 2006 (Sverige och Finland); Petersson 1998, Jansson 1948: 88–112 (Sverige); Schartau 1992, Nielsen 1976: 37–39, 364–65, 386–91, Garbo 1946 (Danmark).

⁹ I en ofta citerad passage ur ett självbiografiskt utkast Welhaven skrev till Christian Molbech 1840, för en planerad men aldrig utgiven antologi, heter det att Lyder Sagen, Welhavens lärare på Bergens latinsko­le, gjorde honom bekant med ”Herder, Bouterwek, Lessing og Win[c]kelmann” (Hauge 1990–1992: V 123). Jfr. Seip 2007: 33, 313.

¹⁰ Wilhelm Müller, även känd som ”Griechen-Müller”, var starkt engagerad i den grekiska frihetskampen och gav ut flera häften med egna dikter inspirerade av upproret, de s.k. ”Lieder der Griechen”, om vilkas publikationshistoria se Leistner 2008; en fullständig samlad utgåva kom i Müller 1844.

¹¹ Jfr. Müller *et al.* 1825: I xlvi–xlvihi, särskilt xlvii–xlvihi: ”Ali ist gefallen. Aber noch stehen die Räuber in den Reihen und an den Spitzen der Kämpfer für Gott, Freiheit und Recht. Mögen daher feile und unwissende Zeitungsschreiber die Helden von *Zeituni* und *Karpenisi* in frecher Unverschämtheit mit dem Namen von Räubern zu beschimpfen versuchen. Dieser Räubername wird ein Ehrentitel werden in den Annalen der griechischen Freiheit. Heil ihrem Kampfe! Die Edelsten der Menschheit kämpfen ihn in ihren Herzen mit ihnen.” (Ej från Fauriel; jfr. Müllers förlaga i Fauriel 1824–1825: I lxxviii–lxxix.) [328|329]

¹² Möjligen Karl Ludwig Struves recension av Kiessling 1826 (Struve 1827, även separattryckt i Struve 1828), där Christian Wilster hämtar materialet för sin handling av den bysantinska ”politiska versen” i en avhandling om dansk hexameter som utkom ett år efter Welhavens artikel (Wilster 1833: 19). Wilster säger att den politiska versen inte behandlas i någon metrikhandbok han sett. Jag tackar dr. Gjert Vestrheim för att ha gjort mig uppmärksam på Wilsters avhandling.

¹³ I övrigt kommer Gumpert 1990 indirekt in på ämnet i en artikel med fokus på Schillers litteraturteori; Gran *et al.* 1942 behandlar Welhavens klassicistiska syn på bildkonsten; och Hauge 1990–1992 tangerar ämnet i kommentarer till enskilda dikter, särskilt förklaringar till namn ur den grekiska mytologin.

¹⁴ Knudsen 1884: 65; jfr. Skard 1938: 48.

¹⁵ För Welhavens tidiga kontakt med Winckelmann, se ovan, n. 9.

¹⁶ Welhaven 1832e: [81], cit. ovan; jfr. Seip 2007: 85, Berg 1987: 102.

¹⁷ Camilla Collett, Caroline Bauer; se Hauge 1955: 92–92, 97, Hauge 1990–1992: II 482–83.

¹⁸ Moe *et al.* 1918: 202; Hauge 1990–1992: V 11.

¹⁹ Bjørnson 1854; Seip 2007: 361; jfr. Åslund 2009.

²⁰ Seip 2007: 314, *passim*; Seip 2009.

²¹ Om sådana minnesbilder se Collett 1926: 329, Hauge 1990–1992: II 482.

²² Undantagen som bekräftar regeln är den tidigare nämnda hexameterdikten ”Pasop” (1827; Hauge 1990–1992: I 27–30) samt tolv epigram på versmåttet elegiskt distikon som Welhaven publicerade i *Vidar* nr. 5 (Welhaven 1832a) och 6 (Welhaven 1832b). I likhet med de nygrekiska folkdikterna valde Welhaven att inte återutge dessa i sin egen utgåva av *Samlede Skrifter* (Welhaven 1867–68).

²³ För denna observation tackar jag dr. Gjert Vestrheim.

²⁴ Andersen 1934: 896, 908–9; Heggelund 1974: 574; Kellgren 1796: 292–93.

²⁵ Anakreontikerna kan Lenngren däremot ha uppskattat, att döma av en del av de dikter som utelämnades i första upplagan av hennes samlade *Skaldeförsök* (Lenngren 1819), t.ex. ”Döden och jag”, ”Bacchus på riksdagen”, ”Lovsång till Bacchus”, ”Min sällhet” (Lenngren 1876: 215–21; jfr. Delblanc 1988: 136).

²⁶ Handagard 1915: 256–63; Andersen–Næss 1959: 84–85.

²⁷ Εἰς ἔαρ // Ὡ ζωογόνε ἄνοιξις, χαριεστάτη ὥρα, / Νεότης τοῦ ἐνιαυτοῦ, τῆς φύσεως ὀπώρα! / Οἱ εὐπραεῖς σου ζέφυροι, ὡς ἐκλεκτοὶ ζωγράφοι, / Πολυειδῶς ἐποίκιλαν τὸ δροσερὸν χωράφι. / Μοσχοβολεῖ ἡ δῦοσμος, βασιλικὸς μυρίζει, / Εἰς τὸν ἀέρα φέρεται καὶ τὸν ἀρωματίζει. / Ὁ οὐρανὸς ἐγέλασεν, ἡ θάλασσα ἐχάρη, / Θεῖα φαιδρότης πρόδηλος εἰς ὅλα ἐνασπάρη. / Οἱ ναῦται εἰς τὰ πλοῖά των τὴν ἄγκυραν ἐπῆραν / Κ’ εὐτυχῶς ἀρμενίζοντες ἀσμένως παίζουν λύραν. Kinds översättning: ”XV. / Auf den Frühling. // Du Lebensspender, Frühling, du, du Zeit der Luft und Wonne, / In der sich mit dem jungen Jahr auch die Natur verjünet! / Der Zephyr, sanften Hauches, schmückt, wie ein geschickter Maler, / Mit bunten Bildern ohne Zahl das freundliche Gefilde. / Wie riecht so schön der Majoran! Basilikum wie lieblich! / Und Wohlgerüche strömen aus, gleich Balsam in die Lüfte. / Der Himmel lacht in heiterm Blau, das Meer in hellem Glanze, / Und über Alles weit und breit ist Leben ausgegossen. / Die Schiffer zogen lange schon die Anker auf die Schiffe / Und spielen, segelnd über’s Meer, in froher Luft die Lyra.”

²⁸ Vilket i sin tur är en fri omdiktning av den anakreontiska grekiskans ἀφελῶς δ’ ἔλαμψε Τιτάν, ”titanen [= solen] lyste jämnt”.